

Asia: VN/894/2022

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi työsopimuslain 1 luvun 1 §:n muuttamisesta

Yleiset huomiot

Yleiset huomionne esityksestä.

Akava ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi työsopimuslain 1 luvun 1 §:n muuttamisesta.

Akava pitää työsopimuslain soveltamisalaan esitettyä muutosta riittämättömänä ja tulkinnanvaraisena ja katsoo, että työsuorittajan oikeudelliseen asemaan liittyviä epäkohtia ei saada ratkaistua sen avulla. Akavan mielestä alisteisessa ja riippuvaisessa asemassa olevien oikeudellista asemaa on syytä parantaa.

Lain soveltamisalasäännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännökseen lisättäisiin kokonaisharkinnan tekemistä koskeva vaatimus tilanteissa, joissa laissa säädettyjen työsuhteen tunnusmerkkien arvioimisen jälkeen työntekoa koskevan oikeussuhteen luonne jää edelleen epäselväksi tai tulkinnanvaraiseksi.

Oikeussuhteen luonnetta koskevassa kokonaisharkinnassa huomioon olisi otettava muun muassa osapuolten oikeussuhteen luonnetta koskeva yhteinen tarkoitus, työntekemistä koskevat ehdot, olosuhteet, joissa työtä tehdään sekä niistä muodostuva osapuolten tosiasiallinen asema oikeussuhteessa.

Esityksen tavoitteena on täsmentää ja selkeyttää työsuhteen käsitteen määrittelyä tulkinnanvaraisissa ja epäselvissä tilanteissa, erityisesti työsuhteessa ja yrittäjänä tehtävän työn välisessä rajanvedossa. Tavoitteena on helpottaa lain soveltajia ratkaisemaan työntekosuhteen oikeudellinen luonne tilanteissa, joissa työsuorittajan asemaan liittyy tulkintaa edellyttäviä kysymyksiä.

Esityksen yleisperustelut

Huomionne esityksen yleisperusteluista.

Nykytilan kuvaus

Työryhmässä oli varsin laaja kuulemiskierros työelämän ja työn tekemisen muutoksista, mutta niissä esitettyjä seikkoja ei ole käsitelty nykytilan kuvauksessa. Myöskään työelämässä ja työympäristössä tapahtuneet muutokset eivät näy riittävästi nykytilan kuvauksessa.

Tavoitteet

Lainsäädännön kehittämisen tavoitteena on perusteltua todeta myös työntekijöiden suojan tarve ja sen parantaminen nykyisestään työntekijän suojeluperiaatteen mukaisesti.

Muut toteuttamisvaihtoehdot

Työntekijöiden aseman parantamiseksi ja oikeusturvan tehostamiseksi palkansaajakeskusjärjestöt ovat esittäneet, että työneuvoston toimivaltaa laajennettaisiin siten, että lakiin lisättäisiin työneuvostosta ja eräistä työsuojelun poikkeusluvista (400/2004) 2 luvun 7§:n mukaisesti työneuvoston tehtäviin lausunnon antaminen työ sopimuslain 1 §:n soveltamisesta ja tulkinnasta. Työntekijöiden kannalta riskialttiin ja kalliin tuomioistuinmenettelyn rinnalle olisi tarve nopeammalle ja edullisemmalle keinolle saada työntekoa koskevan suhteen oikeudellinen luonne vahvistetuksi. Pelkkä työ sopimuslain 1 luvun 1 §:n täsmentäminen ilman oikeussuojakeinojen tehostamista jättää hallitusohjelman tavoitteen toteutumisen puolitiehen.

Työryhmässä on valmistelun aikana ollut myös esillä useita muita vaihtoehtoisia säännösehdoituksia, joita ei kuitenkaan ole käsitelty hallituksen esitysluonnoksessa.

Esityksen vaikutukset

Huomionne esityksessä arvioiduista vaikutuksista.

Esitysluonnoksessa viitataan tilastokeskuksen vanhaan materiaaliin. Tilastointimenetelmät ovat vasta kehityksessä uusien työn tekemisen tapojen osalta. Ehdotuksessa esitetyt tilastot eivät anna oikeaa kuvaa ilmiön laajuudesta eikä siitä, mille toimialoille se on leviämässä. Lisäksi lainsäädännön muutoksen vaikutuksia tulisi kuvata ja arvioida nimenomaisesti siitä näkökulmasta, parantaako se työntekijän asemaa ja estääkö se hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti työsuhteen naamiointin muuksi oikeussuhteeksi nykyistä paremmin.

Työsopimuslain 1 luvun 1 §:ään ehdotettava muutos

Huomionne pykälään ehdotettavasta muutoksesta ja sen säännöskohtaisista perusteluista.

Akava katsoo, että työsopimuslain 1 §:n muutosehdotuksessa on hyvää se, että siinä on mainittu osapuolten tosiasiallinen asema, mitä Akava on esittänyt myös omassa ehdotuksessaan kyseisen pykälän muuttamiseksi. Näin työsuhteen olemassaoloa arvioitaessa työntekijän riippuvainen ja alisteinen asema tulee tarkoituksenmukaisella tavalla pykälätasolla osaksi kokonaisuuskäsitteitä. Sopimussuhteen naamioinnin estämistä muuksi kuin työsopimukseksi ja nykytilan selkeyttämistä ei voida korjata pääasiassa vain perusteluja muuttamalla.

Akava toteaa, että pykäläesityksestä tulee poistaa sanat ”tulkinnanvaraisissa tilanteissa” ja ”osapuolten oikeussuhteen luonnetta koskeva yhteinen tarkoitus”.

Akavan mielestä pykälässä ei tule korostaa tulkinnanvaraisia tilanteita, sillä se voi aiheuttaa lisää epäselvyyksiä sopimussuhteen arvioinnille osapuolten välillä. Akava katsoo myös, että työsuhteen olemassaolon kokonaisarviointille ei ole käytännön elämässä tarvetta silloin, kun osapuolten oikeussuhteen luonnetta koskeva yhteinen tarkoitus on selvillä.

Akava pitää tärkeänä, että pykälätekstin tulee olla mahdollisimman selkeä ja yksiselitteinen. Akava katsoo, että pykälämuutosta ei voida tehdä vain tuomioistuimia varten, vaan sen on oltava myös mahdollisimman selkeä käytännön tasolla eli osapuolten välillä ja työpaikoilla, jotta se tuo selkeyttä ja edistystä nykytilaan. Esiitetty pykälämuutos kokonaisuudessaan on Akavan mielestä vaikeaselkoinen ja hankalasti ymmärrettävä.

Akavan oma esitys työsopimuslain 1 luvun 1 §:n muuttamiseksi on lisätä pykälään uusi 4 momentti:

4. mom. uusi lisäys: Työsuhteen olemassaoloa arvioitaessa on tarvittaessa otettava huomioon työn tekemisen tosialliset olosuhteet kokonaisuudessaan sekä erityisesti osapuolten asema.

Pykälän perustelut

Muutosehdotuksen perusteluissa työsuhteen puolesta puhuva argumentaatio jää ohueksi. Kokonaisuuskäsitteitä koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa korostuu osapuolten yhteinen tarkoitus ja sopimuksen syntymistä koskeva neuvottelutilanne. Lähtökohta perustuu oletukseen tasavertaisista neuvotteluosapuolista, mikä ei kuitenkaan ole työoikeuden eikä käytännön työelämän perustavia lähtökohtia. Käytännössä on harvinaista, että työsopimuksesta tai työn tekemistä koskevasta sopimuksesta neuvoteltaessa toteutuu tasapuolinen neuvotteluasema. Todellisuudessa työntekijän vaikutusmahdollisuudet ovat vähäiset, kun kysymyksessä on työn tekemistä koskevat ehdot tai oikeussuhteen luonne.

Muutosehdotuksen perusteluissa olisi hyvä käsitellä laajemmin direktio-oikeutta ottaen huomioon työelämässä, työn johtamisessa ja valvonnassa tapahtuneet muutokset sekä digitalisaatio ja sen mukanaan tuoma algoritmijohtaminen. Direktio-oikeuden yhteydessä tulee käsitellä myös työntekijän alisteista ja riippuvaista asemaa ottaen huomioon myös nk. fiktiivinen itsenäisyys, jonka EU-tuomioistuinkin on vahvistanut ratkaisukäytännössään puhuvan työsuhteen puolesta. Vaikka pykäläluonnokseen sisältyy osapuolten aseman huomioon ottaminen, ei perusteluissa ole avattu sen sisältöä tai merkitystä.

Työntekijän oikeus valita työn tekemisen ajankohta ja paikka ovat huomattavasti laajentuneet, eivätkä nämä seikat itsessään merkitse sitä, että työntekijä ei olisi alisteisessa ja riippuvaisessa asemassa suhteessa työnantajaan. Esityksessä ei myöskään oteta huomioon, että myös työsuhteinen työntekijä voi tehdä työtä usealle työnantajalle. Tältä osin perustelutekstiä on hyvä täsmentää.

Työsuhteen ja yrittäjyyden rajaa hahmoteltaessa tulisi käsitellä taloudellisen voiton mahdollisuutta, liiketoimintariskiä ja sen jakaantumista sekä sitä seikkaa, keneen lukuun työtä tehdään ja kuka saa työstä tehdyn hyödyn. Lisäksi oli hyvä kuvata yrittäjän ja työntekijän vastuuta suhteessa työn lopputulokseen. Näillä seikoilla on merkitystä työsuhteen ja yrittäjyyden välisen rajan arvioinnissa.

Kannisto Miia
Akava ry